

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Медичний інститут

Кафедра психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Іщенко Н.М.

“ ” _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

Спеціальність 053 Психологія

Розробник програми

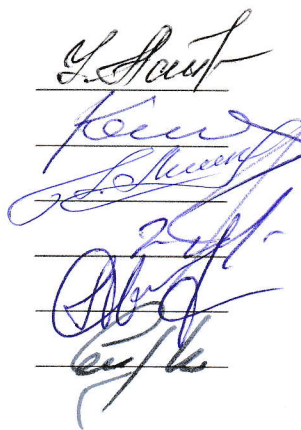
Гарант освітньої програми

Завідувач кафедри психології

Директор медичного інституту

Директор ННІ ППО

Начальник НМВ

І.В. Астремська

В.І. Каневський

І.П. Лисенкова

Г.В. Грищенко

Г.Л. Норд

С.І. Шкірчак

Миколаїв – 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Конфліктологія	
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки	
Спеціальність	053 Психологія	
Спеціалізація (якщо є)	–	
Освітня програма	Психологія	
Рівень вищої освіти	Бакалавр	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	III	
Навчальний рік	2020-2021	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	6	8-9
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	6 кредитів /180 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	36	12
	54	12
	90	156
Відсоток аудиторного навантаження	50%	13%
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	–	
Форма підсумкового контролю	іспит	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: формування системи знань про природу конфліктів, набуття практичних навичок в їх розв'язанні, вироблення вмінь прогнозувати і контролювати конфліктну ситуацію, формуванні навичок та вмінь інформаційно-аналітичної та комунікаційної роботи в контексті переговорних процесів та постконфліктного будівництва.

Завдання: надати пізнавально-теоретичні знання про сутність, причини, форми, динаміку соціальних конфліктів та шляхи їх розв'язання і попередження, а також практичні навички допомоги людям в розумінні поведінки у конфліктній ситуації.

Передумови вивчення дисципліни: є загальні закономірності виникнення, динаміки та закінчення конфліктів. Конфліктність обумовлена зростанням складності та різноманіття соціальних процесів і явищ, недостатнім взаєморозумінням між людьми, впливом зовнішнього середовища й т.д.

Протягом багатьох століть вчені уми світу працюють над тим, щоб зрозуміти природу конфлікту та запропонувати ефективний засіб для виходу з них.

Уникнути конфліктів і їх наслідків у принципі неможливо, тому необхідно ознайомитися з досвідом їх вирішення, навчитися дотримуватися певних існуючих правил, спрямованих на врегулювання конфліктів. Сучасні умови

господарювання, прискорення змін та в ускладнення зовнішнього середовища, в якому функціонує організація, високий ступінь невизначеності розвитку подій зумовлюють значення ефективного управління конфліктами, що виникають на підприємстві.

Таким чином, знання, отримані при вивченні конфліктології, не тільки сприятимуть удосконаленню професійних якостей людини, але й збагатять його особистий життєвий досвід.

Відзначимо, що негативні і позитивні функції конфлікту, їх роль в житті людей, діяльності організацій багато в чому залежить від навичок конструктивного регулювання усвідомлених протиріч і проблем, чого можна домогтися за допомогою дисципліни «Конфліктологія».

Конфліктологія спирається на знання таких галузей психологічного знання як загальна психологія, вікова психологія, соціальна психологія, психологія спілкування, психологія малих груп, психодіагностика, психокорекція, а також пов'язана з філософією (етикою), соціологією, педагогікою, естетикою, анатомією і фізіологією людини, економічними науками, етнологією, педіатрією, кібернетикою тощо. Міжпредметні зв'язки психології з іншими науками дають змогу глибше пізнати психічні явища, факти і процеси.

Очікувані результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни студент

має знати:

- поняття, загальну характеристику конфлікту;
- просторові, часові та системні межі конфлікту;
- функції конфлікту та динаміку розвитку конфлікту;
- основні структурні елементи конфлікту;
- класифікації конфліктів;
- особливості поведінки особистості в конфлікті;
- шляхи розв'язання конфліктів конструктивними методами;
- особливості переговорного процесу в конфлікті;
- стратегії і тактики переговорного процесу в конфлікті;
- аналітичний інструментарій сучасних конфліктів;

методи та засоби забезпечення ефективного управління конфліктами *має вміти:*

– діагностувати і аналізувати конфлікт з визначенням основних конфліктологічних понять;

– кваліфіковано інтерпретувати матеріали спостереження та спілкування з клієнтами;

– використовувати різноманітні методи управління та попередження конфліктів в конкретних умовах;

- переконливо викладати наукові психолого-педагогічні погляди щодо конфліктних ситуацій та засобів вирішення конфліктів з метою педагогічного впливу на клієнтів:
- обирати та застосовувати адекватні моделі поведінки особистості в конфліктній взаємодії.
- визначати основні структурні елементи конкретного конфлікту та аналізувати динаміку протікання конфлікту;
- передбачати наслідки конфліктів;
- виділяти умови попередження, послаблення та розв’язання конфліктів;
- емоційно коректно реагувати на емоційний стан іншої сторони в конфлікті, обґрунтовано підходити до прояву власних емоцій;
- протидіяти маніпуляціям іншої сторони у конфлікті; конструктивно використовувати маніпулятивні прийоми у переговорному процесі;
- орієнтуватись у виборі стратегій і тактик переговорного процесу в конфлікті, ефективно його проводити;
- орієнтуватись у виборі моделі поведінки адекватної конфліктній ситуації під час переговорів;
- присікати та уникати агресивних насильницьких форм розв’язання конфліктів;
- готувати рекомендації і пропозиції для прийняття рішень у процесі врегулювання кризових ситуацій.

Програмні компетентності

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК9 Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати

та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність відповідно до запиту.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

№ з/п	Теми	Лекції	Групові заняття	СРС, в т.ч. індивідуальна
МОДУЛЬ І. КОНФЛІКТОЛОГІЯ ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА				
Блок 1. Конфліктологія: загальна характеристика				
1.	Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна.	2	4	10
2.	Становлення конфліктології як галузі наукового знання.	4	4	10
3.	Превентивна психологія конфлікту.	2	3	10
Контрольна робота за блоком 1.			1	10
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		8	12	40
МОДУЛЬ ІІ. ФЕНОМЕН КОНФЛІКТУ				
Блок 2. Феномен конфлікту: витоки, причини, рушійні сили, динаміка				
4.	Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей.	6	4	4
5.	Феномен конфлікту. Конфлікти соціальної сфери.	4	4	4
6.	Витоки, причини та рушійні сили конфлікту.	2	4	4
7.	Динаміка конфлікту.	2	4	4
8.	Учасники і суб'єктивна складова конфлікту.	2	3	4
Контрольна робота за блоком 2.			1	4
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		16	20	24
МОДУЛЬ ІІІ. УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ				
Блок 3. Засоби та технологія управління конфліктами.				
9.	Засоби і механізми управління конфліктами.	2	4	4
10.	Психотехнологія вирішення конфліктів.	4	6	4
11.	Переговори як спосіб вирішення конфліктів.	2	4	4
12.	Маніпуляції в переговорному процесі та протидії їм.	2	4	4
13.	Соціально-правові технології попередження конфліктів.	2	3	5
Контрольна робота за блоком 3.			1	5
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		12	22	26
Всього за курсом – 120 год. Кредитів ECTS – 4.		36	54	90

Заочна форма:

№ з/п	Теми	Лекції	Групові заняття	СРС, в т.ч. індивідуальна
МОДУЛЬ I. . КОНФЛІКТОЛОГІЯ ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА				
Блок 1. Конфліктологія: загальна характеристика				
1.	Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна.	2	2	10
2.	Становлення конфліктології як галузі наукового знання.	2	2	10
3.	Превентивна психологія конфлікту.			18
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		4	4	38
МОДУЛЬ II. ФЕНОМЕН КОНФЛІКТУ				
Блок 2. Феномен конфлікту: витоки, причини, рушійні сили, динаміка				
4.	Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей.	4	4	10
5.	Феномен конфлікту. Конфлікти соціальної сфери.			10
6.	Витоки, причини та рушійні сили конфлікту.			10
7.	Динаміка конфлікту.			10
8.	Учасники і суб'єктивна складова конфлікту.			18
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		4	4	58
МОДУЛЬ III. УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ				
Блок 3. Засоби та технологія управління конфліктами.				
9.	Засоби і механізми управління конфліктами.			10
10.	Психотехнологія вирішення конфліктів.	2	2	10
11.	Переговори як спосіб вирішення конфліктів.	2	1	10
12.	Маніпуляції в переговорному процесі та протидії їм.			10
13.	Соціально-правові технології попередження конфліктів.			10
Контрольна робота			1	10
Усього – 60 год. Кредитів ECTS – 2.		4	4	60
Всього за курсом – 120 год. Кредитів ECTS – 4.		12	12	156

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
Лекція 1	Тема 1. Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна. 1. Об'єкт і предмет конфліктології. 2. Принципи і методи конфліктології. 3. Закони та категорії конфліктології. 4. Зв'язок конфліктології з іншими науками.
Лекція 2	Тема 2 Становлення конфліктології як галузі наукового знання. 1. Передумови формування конфліктологічних ідей.
Лекція 3	2. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки. 3. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки
Лекція 3	Тема 3 Превентивна психологія конфлікту. 1. Прогнозування як передумова запобігання конфлікту. 2. Особливості та зміст превентивної психології конфліктів. 3. Подолання конфліктогенів спілкування. 4. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості. 5. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості.
Лекція 5	Тема 4. Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей. 1. Міжособистісні конфлікти 1.1. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів 1.2. Конструктивна і деструктивна функція міжособистісних конфліктів
Лекція 6	Продовження теми 4: 2. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей 2.1. Сімейні конфлікти 2.2. Конфлікти у педагогічній взаємодії
Лекція 7	Продовження теми 4: 2.3. Конфлікти в організаціях та у сфері управління 2.4. Політичні конфлікти в сучасних умовах 2.5. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи
Лекція 8	Тема 5. Феномен конфлікту. Конфлікти соціальної сфери. 1. Поняття конфлікту та природа конфлікту. 2. Сутність, межі, функції конфлікту. 3. Суб'єкти соціальних конфліктів.
Лекція 9	Продовження теми 5: 4. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність як передумови конфлікту. 5. Суспільна криза і катастрофа. Особливості соціальної кризи.
Лекція 10	Тема 6. Витоки, причини та рушійні сили конфлікту. 1. Рушійні сили конфліктів. 2. Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів. 3. Мотивація конфліктів. 4. Конфлікт потреб. 5. Конфлікт інтересів. 6. Конфлікт цінностей і норм.
Лекція 11	Тема 7. Динаміка конфлікту. 1. Поняття конфліктної ситуації. Сприйняття конфліктної ситуації. 2. Розвиток конфлікту. Етапи конфлікту. 3. Характеристика зовнішніх дій у протиборстві 4. Особливості погрози як способу впливу на супротивника.

	<ul style="list-style-type: none"> 5. Особливості механізму розвитку конфлікту. 6. Форми завершення конфлікту 7. Особливості динаміки конфлікту.
Лекція 12	<p>Тема 8. Учасники і суб'єктивна складова конфлікту.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Учасники конфлікту. 2. Суб'єктивна сторона конфлікту. 3. Стратегії поведінки в конфлікті 4. Види тактик конфліктного протиборства, 5. Моделі поведінки у конфлікті
Лекція 13	<p>Тема 9. Засоби і механізми управління конфліктами.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Управління конфліктною ситуацією 2. Розв'язання і регулювання конфлікту. 3. Діагностика у ході розв'язання конфлікту 4. Технології, засоби і методи врегулювання конфліктів. 5. Технології консенсусу і компромісу. 6. Технології конфліктного медіаторінгу. 7. Правові засоби розв'язання конфліктних ситуацій.
Лекція 14	<p>Тема 10. Психотехнологія вирішення конфліктів.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Виявлення конфліктів та робота з ними. 2. Комунікативні навички у прийнятті рішень. 3. Силові методи в конфлікті.
Лекція 15	<p>Продовження теми 10:</p> <ul style="list-style-type: none"> 4. Технології вирішення в конфлікті. 5. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів. 6. Карта конфлікту. 7. Алгоритм вирішення конфлікту.
Лекція 16	<p>Тема 11. Переговори як спосіб вирішення конфліктів.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Поняття переговорів та функції. 2. Стратегії ведення переговорів. 3. Динаміка переговорів.
Лекція 17	<p>Тема 12. Маніпуляції в переговорному процесі та протидії їм.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Поняття «маніпуляції», «маніпулятивні прийоми». 2. Маніпуляції в переговорному процесі, засновані на «правилах етикету» і «справедливості». 3. Маніпуляції, спрямовані на пониження опонента 4. Використання в переговорному процесі «заборонених прийомів». 5. Національні стилі поведінки в переговорних проц і річних країн, спрямованих на протидію маніпуляціям.
Лекція 18	<p>Тема 13. Соціально-правові технології попередження конфліктів.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Проблема попередження конфліктів. 2. Сутність поняття «превенція». Цілі превентивних дій. 3. Раннє попередження. 4. Превентивна дипломатія. 5. Економічні заходи та використання збройних сил. 6. Структурна превенція.

План лекцій (заочної форми навчання)

№	Тема заняття / план
Лекція 1	<p>Тема 1. Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Об'єкт і предмет конфліктології.

	Принципи і методи конфліктології. Закони та категорії конфліктології. Зв'язок конфліктології з іншими науками.
Лекція 2	Тема 2 Становлення конфліктології як галузі наукового знання. 1. Передумови формування конфліктологічних ідей. 2. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки. 3. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки
Лекція 3	Тема 4. Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей. 1. Міжособистісні конфлікти 1.1. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів 1.2. Конструктивна і деструктивна функція міжособистісних конфліктів 2. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей 2.1. Сімейні конфлікти
Лекція 4	Продовження теми 4: 2.2. Конфлікти у педагогічній взаємодії 2.3. Конфлікти в організаціях та у сфері управління 2.4. Політичні конфлікти в сучасних умовах 2.5. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи
Лекція 5	Тема 10. Психотехнологія вирішення конфліктів. 1. Виявлення конфліктів та робота з ними. 2. Комунікативні навички у прийнятті рішень. 3. Силові методи в конфлікті. 4. Технології вирішення в конфлікті. 5. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів. 6. Карта конфлікту. 7. Алгоритм вирішення конфлікту.
Лекція 6	Тема 11. Переговори як спосіб вирішення конфліктів. 1. Поняття переговорів та функції. Стратегії ведення переговорів. Динаміка переговорів.

4.2. План групових занять

№	Тема заняття / план
Практичне заняття 1	Тема 1. Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна. 1. Об'єкт і предмет конфліктології. 2. Принципи і методи конфліктології.
Практичне заняття 2	Продовження теми 1: Закони та категорії конфліктології. 4. Зв'язок конфліктології з іншими науками.
Практичне заняття 3	Тема 2 Становлення конфліктології як галузі наукового знання. 1. Передумови формування конфліктологічних ідей.
Практичне заняття 4	Продовження теми 2: 2. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки. 3. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки
Практичне заняття 5	Тема 3 Превентивна психологія конфлікту. 1. Прогнозування як передумова запобігання конфлікту. 2. Особливості та зміст превентивної психології конфліктів.

Практичне заняття 6	Продовження теми 3: 3. Подолання конфліктогенів спілкування. 4. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості. 5. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості.
Практичне заняття 7	Тема 4. Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей. 1. Міжособистісні конфлікти 1.1. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів 1.2. Конструктивна і деструктивна функція міжособистісних конфліктів 2. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей 2.1. Сімейні конфлікти
Практичне заняття 8	Продовження теми 4: 2.2. Конфлікти у педагогічній взаємодії 2.3. Конфлікти в організаціях та у сфері управління 2.4. Політичні конфлікти в сучасних умовах 2.5. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи
Практичне заняття 9	Тема 5. Феномен конфлікту. Конфлікти соціальної сфери. 1. Поняття конфлікту та природа конфлікту. Сутність, межі, функції конфлікту. 3. Суб'єкти соціальних конфліктів.
Практичне заняття 10	Продовження теми 5: Соціальна стратифікація і соціальна мобільність як передумови конфлікту. 5. Суспільна криза і катастрофа. Особливості соціальної кризи.
Практичне заняття 11	Тема 6. Витоки, причини та рушійні сили конфлікту. 1. Рушійні сили конфліктів. Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів. 3. Мотивація конфліктів.
Практичне заняття 12	Продовження теми 6: Конфлікт потреб. Конфлікт інтересів. 6. Конфлікт цінностей і норм.
Практичне заняття 13	Тема 7. Динаміка конфлікту. 1. Поняття конфліктної ситуації. Сприйняття конфліктної ситуації. 2. Розвиток конфлікту. Етапи конфлікту. 3. Характеристика зовнішніх дій у протиборстві
Практичне заняття 14	Продовження теми 7: 4. Особливості погрози як способу впливу на супротивника. 5. Особливості механізму розвитку конфлікту. 6. Форми завершення конфлікту 7. Особливості динаміки конфлікту.
Практичне заняття 15	Тема 8. Учасники і суб'єктивна складова конфлікту. 1. Учасники конфлікту. 2. Суб'єктивна сторона конфлікту.
Практичне заняття 16	Продовження теми 8: Стратегії поведінки в конфлікті Види тактик конфліктного протиборства, 5. Моделі поведінки у конфлікті
Практичне заняття 17	Тема 9. Засоби і механізми управління конфліктами. 1. Управління конфліктною ситуацією 2. Розв'язання і регулювання конфлікту. 3. Діагностика у ході розв'язання конфлікту

Практичне заняття 18	Продовження теми 9: 4. Технології, засоби і методи врегулювання конфліктів. 5. Технології консенсусу і компромісу. 6. Технології конфліктного медіаторінгу. 7. Правові засоби розв'язання конфліктних ситуацій.
Практичне заняття 19	Тема 10. Психотехнологія вирішення конфліктів. 1. Виявлення конфліктів та робота з ними. 2. Комунікативні навички у прийнятті рішень.
Практичне заняття 20	Продовження теми 10: 3. Силові методи в конфлікті. 4. Технології вирішення в конфлікті. 5. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів.
Практичне заняття 21	Продовження теми 10: 6. Карта конфлікту. 7. Алгоритм вирішення конфлікту.
Практичне заняття 22	Тема 11. Переговори як спосіб вирішення конфліктів. 4. Поняття переговорів та функції.
Практичне заняття 23	Продовження теми 11: Стратегії ведення переговорів. 6. Динаміка переговорів.
Практичне заняття 24	Тема 12. Маніпуляції в переговорному процесі та протидії їм. 1. Поняття «маніпуляції», «маніпулятивні прийоми». 2. Маніпуляції в переговорному процесі, засновані на «правилах етикету» і «справедливості».
Практичне заняття 25	Продовження теми 12: 3. Маніпуляції, спрямовані на пониження опонента 4. Використання в переговорному процесі «заборонених прийомів». 5. Національні стилі поведінки в переговорних процесах інших країн, спрямованих на протидію маніпуляціям.
Практичне заняття 26	Тема 13. Соціально-правові технології попередження конфліктів. 1. Проблема попередження конфліктів. 2. Сутність поняття «превенція». Цілі превентивних дій. 3. Раннє попередження.
Практичне заняття 27	Продовження теми 13: 4. Превентивна дипломатія. 5. Економічні заходи та використання збройних сил. 6. Структурна превенція.

План групових занять (заочної форми навчання)

№	Тема заняття / план
Практичне заняття 1	Тема 1. Конфліктологія як наука і навчальна дисципліна. 1. Об'єкт і предмет конфліктології. Принципи і методи конфліктології. Закони та категорії конфліктології. Зв'язок конфліктології з іншими науками.
Практичне заняття 2	Тема 2 Становлення конфліктології як галузі наукового знання. 1. Передумови формування конфліктологічних ідей. 2. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки. 3. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки

Практичне заняття 3	<p>Тема 3. Конфлікти у різних сферах і формах взаємодії людей.</p> <p>1. Міжособистісні конфлікти</p> <p>1.1. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів</p> <p>1.2. Конструктивна і деструктивна функція міжособистісних конфліктів</p> <p>2. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей</p> <p>2.1. Сімейні конфлікти</p>
Практичне заняття 4	<p>Продовження теми 3:</p> <p>2.2. Конфлікти у педагогічній взаємодії</p> <p>2.3. Конфлікти в організаціях та у сфері управління</p> <p>2.4. Політичні конфлікти в сучасних умовах</p> <p>2.5. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи</p>
Практичне заняття 5	<p>Тема 4. Психотехнологія вирішення конфліктів.</p> <p>1. Виявлення конфліктів та робота з ними.</p> <p>2. Комунікативні навички у прийнятті рішень.</p> <p>3. Силові методи в конфлікті.</p> <p>4. Технології вирішення в конфлікті.</p> <p>5. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів.</p> <p>6. Карта конфлікту.</p> <p>7. Алгоритм вирішення конфлікту.</p>
Практичне заняття 6	<p>Тема 5. Переговори як спосіб вирішення конфліктів.</p> <p>1. Поняття переговорів та функції.</p> <p>Стратегії ведення переговорів.</p> <p>Динаміка переговорів.</p>

4.3. Завдання для самостійної роботи

1. Відповіді на групових заняттях.
2. Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів Підготовка до написання контрольних робіт.

3. Підготовка презентації, есе, реферату (вибір студента).

4. Написання контрольної роботи

1. Відповіді на групових. Всього для студентів *денної форми*, навчальним планом передбачено 18 групових занять, з яких передбачає оцінення.

2. Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів. Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів спирається на здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел, вміння здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань та здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність відповідно до запиту. Студент демонструє в результаті роботи над розробкою та її впровадженням навички складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.

3. Підготовка презентації, есе, реферату (вибір студента). Відповідно до теоретичних знань, отриманих на лекційному занятті, підготувати презентацію,

есе, реферат з дисципліни. Повну версію подати у роздрукованому вигляді. Вимоги до оформлення: інтервал тексту 1,5; розмір шрифту 14 кегль, стиль – Times New Roman, поля верхнє/нижнє – 1,5; ліве – 2,5; праве – 1,5; відступ абзаців – 1,25; жирним виділяти лише тему та назви пунктів лекції. Захист відбувається у вигляді виступу на практичному занятті.

4. Написання контрольних робіт. Написання контрольної роботи є одним із засобів оцінки знань студентів. Контрольні роботи проводяться відповідно до завершення вивчення модуля дисципліни. Всього робочою програмою передбачено 3 контрольні роботи, кожна з яких має декілька варіантів завдань. Студенти отримують питання відповідно до варіанту і мають 40 хв. на розв'язання завдань.

Теми рефератів/презентацій

1. Внутрішньо особистісні конфлікти, причини, види та наслідки.
2. Соціальні причини виникнення конфліктів в різних галузях суспільного життя.
3. Інформування як засіб профілактики конфліктів в різних галузях суспільного життя.
4. Засоби попередження конфліктів у маргінальних та асоціальних групах.
5. Робота з неповнолітніми як посередництво.
6. Посередництво у вирішенні конфліктів між особистістю і групою як професійна компетенція соціального працівника.
7. Посередництво у вирішенні сімейних конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
8. Посередництво у вирішенні конфліктів між етнічними групами як професійна компетенція соціального працівника.
9. Посередництво у вирішенні педагогічних конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
10. Посередництво у вирішенні побутових конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
11. Конфлікти в громаді як професійна компетенція соціального працівника.
12. Професійні ризики соціального працівника при посередництві в конфліктних ситуаціях.
13. Засоби уникнення небезпеки при розв'язанні конфліктних ситуацій у професійній діяльності соціального працівника (практичні поради).
14. Передумови формування конфліктологічних ідей.
15. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки.
16. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки.
17. Міжособистісні конфлікти: загальна характеристика.
18. Конфлікти, обумовлені недоліками освітнього менеджменту та помилками в управлінській діяльності.
19. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів.
20. Сімейні конфлікти: загальна характеристика.
21. Конфлікти у педагогічній взаємодії: загальна характеристика.
22. Конфлікти в організаціях та у сфері управління.
23. Політичні конфлікти в сучасних умовах: загальна характеристика.
24. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи: загальна характеристика.
25. Рушійні сили конфліктів.
26. Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів.
27. Особливості і механізми розвитку конфлікту.
28. Управління конфліктом.
29. Розв'язання і регулювання конфлікту.

30. Технології, засоби і методи врегулювання конфліктів.
31. Технології консенсусу і компромісу.
32. Технології конфліктного медіаторінгу.
33. Правові засоби розв'язання конфліктних ситуацій.
34. Управління конфліктною ситуацією.
35. Виявлення конфліктів та робота з ними.
36. Комунікативні навички у прийнятті рішень.
37. Силові методи в конфлікті.
38. Технології вирішення конфліктів.
39. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів.
40. Карта конфлікту.
41. Стратегії ведення переговорів.
42. Проблема попередження конфліктів.
43. Раннє попередження конфліктів.

Теми ессе

1. Передумови формування конфліктологічних ідей: давні часи.
2. Конфлікти в студентському житті молоді.
3. Причини конфліктів у дітей різного віку в галузі освіти.
4. Внутрішньо особистісні конфлікти, причини, види та наслідки.
5. Соціальні причини виникнення конфліктів в різних галузях суспільного життя.
6. Інформування як засіб профілактики конфліктів в різних галузях суспільного життя.
7. Засоби попередження конфліктів у маргінальних та асоціальних групах.
8. Робота з неповнолітніми як посередництво.
9. Посередництво у вирішенні конфліктів між особистістю і групою як професійна компетенція соціального працівника.
10. Посередництво у вирішенні сімейних конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
11. Посередництво у вирішенні конфліктів між етнічними групами як професійна компетенція соціального працівника.
12. Посередництво у вирішенні педагогічних конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
13. Посередництво у вирішенні побутових конфліктів як професійна компетенція соціального працівника.
14. Конфлікти в громаді як професійна компетенція соціального працівника.
15. Професійні ризики соціального працівника при посередництві в конфліктних ситуаціях.
16. Засоби уникнення небезпеки при розв'язанні конфліктних ситуацій у професійній діяльності соціального працівника (практичні поради).
17. Силові методи у вирішенні конфліктів.
18. Рушійні сили конфліктів.
19. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність як передумови виникнення конфліктів.
20. Особливості превентивної дипломатії.

Типові задачі для розв'язування на практичних заняттях

Задача 1:

Практична ситуація. Керівник під час оцінювання підлеглих завжди орієнтується на негативну оцінку. Він висловлює активне негативне ставлення до будь-яких результатів діяльності. Які можливі наслідки використання керівником такої форми поведінки?

Задача 2:

Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Внутрішній опір працівника на пропозицію керівництва працювати у вихідні дні над закінченням річного звіту.

Задача 3:

Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Суперечки між радою директорів і рядовими акціонерами за внесення змін у статутні документи.

Задача 4:

Ситуаційна задача. Який алгоритм вирішенню конфлікту можна запропонувати в такій ситуації. На підприємстві склався конфлікт між інформаційним відділом та відділом відбору кадрів, причина – хто працює більше кому, надавати премію?

Задача 5:

Ситуаційна задача. Який можна використати метод ведення переговорів, коли клієнт не задоволений роботою працівника соціальної служби і своїми діями провокує конфлікт тощо.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

Освітній процес повністю забезпечують:

Технічні засоби: комп'ютер, ноутбук, проектор, інтерактивна дошка тощо.

Програмне забезпечення: Moodle-3, PowerPoint – Презентація (мультимедійна, слайдова).

1. Контроль

5.1 Проміжний контроль

Питання до контрольної роботи № 1.

1. Визначте проблему конфліктної взаємодії у сучасному суспільстві.
2. Яке місце займає конфліктологія у системі наукового знання?
3. Що є об'єктом комплексного аналізу конфліктології?
4. Що можна вважати предметом конфліктології?
5. Назвіть рівні наукового знання конфліктології як теоретико - прикладної дисципліни.
6. Хто є авторами проблемної структури предмета конфліктології? Який її зміст?
7. Назвіть рівні вивчення конфліктів.
8. Дайте визначення поняття «конфлікт».
9. Назвіть закономірності конфліктної взаємодії.
10. Які загальнонаукові підходи використовують в конфліктологічних дослідженнях?
11. Назвіть методологічні принципи конфліктології.
12. Які ви знаєте спеціальні (особливі) методи конфліктології?
13. Назвіть рівні накопичених і систематизованих знань.
14. Які теорії конфлікту належать Платону та Аристотелю?
15. Розкрийте зміст тлумачення суперечності між особистістю і суспільством Т.Гоббса.
16. В чому міститься радикальний конфліктологічний підхід К.Маркса?
17. Яким чином проявилися біологізаторські тенденції в теоретичній спадщині Г.Спенсера, О.Канта, П.Лілієнфельда, А.Шефле та ін.
18. Назвіть наслідок поєднання біологічного та психологічного підходів новим поколінням соціологів (У.Беджгот, Л.Гумплович, Г.Ратценховер).

19. Розкрийте суть психологічної теорії конфлікту (Г.Лебон, Мак-Дауголл, З.Фрейд)
20. В чому є внесок радикального соціолога Райта Міллса в конфліктологію?
21. Поясніть зв'язок досліджень М.Вебера з конфліктологічною проблематикою.
22. Коли відбулось сучасне зародження теорії конфлікту* та яким чином (Дж.Рекс)?
23. Назвіть фундаментальні поняття теорії Е.Дюркгейма та їх зв'язок конфліктологією. Продовження досліджень Р.Мертон, Т. Парсонсом.
24. В чому внесок Р.Дарендорфа в розвиток конфліктології як науки.
25. Що таке профілактика конфліктів, який психологічний зміст вміщується в це слово?
26. Визначте напрями прогнозування конфліктів.
27. Сформулюйте основний контекст розгляду прогнозування як передумови запобігання конфлікту.
28. Сформулюйте, що таке первинна профілактика конфліктів в колективі?
29. Сформулюйте, що таке вторинна профілактика конфліктів в колективі?
30. Визначте основні задачі профілактичної роботи з запобігання конфліктів.
31. Сформулюйте, що таке безконфліктне спілкування?
32. Визначте, що таке конфліктогени, їх види та зміст, роль у розв'язуванні конфліктів?

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
 Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки
 Спеціальність - 053 «Психологія»
 Навчальна дисципліна – **КОНФЛІКТОЛОГІЯ**

Контрольна робота № 1.

Варіант № 0.

1. Що є об'єктом комплексного аналізу конфліктології?
2. В чому внесок Р.Дарендорфа в розвиток конфліктології як науки? (1 б)
3. Поясніть зв'язок досліджень М.Вебера з конфліктологічною проблематикою (1б)

Затверджено на засіданні кафедри психології Протокол № 1 від «27» 08 2020 р.

Питання до контрольної роботи № 2.

1. Визначте зміст міжособистісних конфліктів та підходи до їх класифікації.
2. Назвіть основні відмінності в різних підходах до вивчення міжособистісних конфліктів.
3. Назвіть основні види міжособистісних конфліктів залежно від спрямованості суб'єктів взаємодії.
4. Опишіть основні види міжособистісних конфліктів в дошкільному віці та їх основні психологічні особливості.
5. Визначте особливості, відмінності і наслідки міжособистісних конфліктів в

підлітковому віці і юності.

6. Опишіть основні психологічні відмінності та шляхи розвитку конструктивного і деструктивного міжособистісного конфлікту.
7. Визначте зміст і види міжособистісних конфліктів.
8. Дайте визначення міжособистісних конфліктів та їх типовий склад.
9. Назвіть основні види сімейних конфліктів, їх труднощі та відзнаки.
10. Сформулюйте основні шляхи подолання сімейних конфліктів різних видів.
11. Сформулюйте основне визначення педагогічного конфлікту та його види.
12. Опишіть психологічні ознаки та прояви педагогічних конфліктів.
13. Дайте визначення політичних конфліктів та їх причин.
14. Сформулюйте, що таке етнічні стереотипи та сформулюйте їх роль у виникненні етнічних конфліктів.
15. Назвіть рівні соціальної організації конфлікту.
16. В чому сутність природи соціального конфлікту?
17. Як ви розумієте нерівність статусів в якості основи соціального конфлікту?
18. Що є предметом конфлікту?
19. Що є об'єктом конфлікту?
20. Назвіть межі конфлікту* та поясніть їх.
21. Які ви знаєте функції конфлікту, відповідні сферам суспільного життя?
22. Назвіть суб'єкти соціальних конфліктів?
23. Чому соціальна стратифікація і соціальна мобільність є передумовами конфлікту?
24. Розкрийте поняття соціальної кризи і катастрофи. В чому їх зв'язок з конфліктом?
25. Назвіть особливості структури соціальної кризи.
26. Розкажіть про динаміку соціального конфлікту.
27. Назвіть рушійні сили конфліктів.
28. Які об'єктивні причини виникнення конфліктів ви знаєте?
29. Які суб'єктивні причини виникнення конфліктів вам відомі?
30. Якою може бути мотивація в конфлікті?
31. В чому сутність концепції депривації?
32. Яким чином може виявлятися конфлікт потреб?
33. Яким чином може виявлятися конфлікт інтересів?
34. Яким чином може виявлятися конфлікт цінностей і норм?
35. Дайте характеристику особистісним причинам конфліктів.
36. Дайте визначення поняттю «конфліктна ситуація».
37. В чому специфіка сприйняття конфліктної ситуації?
38. Поясніть сутність неадекватно зрозумілого і удаваного конфлікту.
39. Охарактеризуйте стадії розвитку конфліктної взаємодії.
40. Дайте характеристику фазам розвитку конфлікту.
41. Охарактеризуйте зовнішні дії у протиборстві.
42. Назвіть типи протиборства, проаналізуйте їх.
43. Що таке погроза як спосіб впливу на супротивника.
44. Яка специфіка застосування погроз?

45. Назвіть механізми розвитку конфлікту.
46. Дайте уявлення про сутність понять «інцидент», «ескалація».
47. Назвіть та охарактеризуйте форми ескалації міжособистісних конфліктів.
48. Назвіть форми завершення конфлікту.
49. Які особливості може мати динаміка конфлікту?
50. Хто вважається учасниками конфлікту? їх місце та роль в конфлікті.
51. Розкрийте поняття «суб'єктивна сторона конфлікту», пояснить її значення.
52. Назвіть чинники вибору стратегії поведінки в конфлікті.
53. Перелічіть головні принципи конфліктного протиборства.
54. Які стратегії конфліктної поведінки ви знаєте?
55. Назвіть та охарактеризуйте тактики конфліктного протиборства.
56. Назвіть три головні моделі поведінки у конфлікті.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність - 053 «Психологія»
Навчальна дисципліна – **КОНФЛІКТОЛОГІЯ**

Контрольна робота № 2.

Варіант № 0.

1. Дайте визначення поняттю «конфліктна ситуація» (1 б).
2. Яка специфіка застосування погроз? (1 б)
3. Назвіть та охарактеризуйте форми ескалації міжособистісних конфліктів (1б).

Затверджено на засіданні кафедри психології Протокол № 1 від «27» 08 2020 р.

Питання до контрольної роботи № 3.

1. Розкрийте специфіку управління конфліктною ситуацією.
2. В чому сутність, проблеми і структура управління конфліктом?
3. Які принципи лежать в основі управління конфліктами?
4. Які підходи (форми) реалізують конфліктний менеджмент?
5. Назвіть сутність та етапи регулювання конфлікту.
6. Яка специфіка поняття «усунення конфлікту» та його засоби?
7. Охарактеризуйте специфіку (типи) поведінки та взаємодії опонентів при успішному розв'язанні конфліктів.
8. Дайте характеристику діагностиці конфлікту як першому етапу його розв'язання.
9. Дайте уявлення про «інформаційну» та «організаційну» технологію. Поясніть їх специфіку.
10. Які методи розв'язання конфліктів ви знаєте?
11. Як ви розумієте поняття «комунікативні технології», їх місце у вирішенні

конфліктів.

12. Проаналізуйте запропоновані М.Дойч нові перспективи виявлення конфліктів.
13. Які ви знаєте шляхи виявлення конфліктів та роботи з ними.
14. Дайте характеристику, з вашої точки зору, силовим методам у вирішенні конфліктів.
15. Що можна вважати критерієм розв'язання конфлікту?
16. Назвіть основні психологічні технології вирішення конфліктів.
17. Назвіть шляхи вирішення конфліктних ситуацій.
18. Перелічіть умови (фактори) конструктивного вирішення конфліктів.
19. Які фактори впливають на успішність завершення конфлікту?
20. Що являє собою «карта конфлікту», її складання та технологія картографії.
21. Охарактеризуйте етапи картографії конфлікту.
22. Прокоментуйте та поясніть рекомендації до складання карти конфлікту.
23. Розкрийте сутність поняття «переговори», поясніть його функції.
24. Які переваги мають переговори, на вашу думку?
25. Які види переговорів ви знаєте?
26. Назвіть стратегії ведення переговорів. Від чого залежить їх вибір?
27. Назвіть стадії переговорів. Охарактеризуйте коротко дві перші.
28. В чому сутність підготовки до переговорів? Організаційний аспект.
29. Яким чином відбувається уточнення інтересів і позицій сторін переговорного процесу?
30. Які елементи сприяють формуванню сприятливого клімату в переговорах?
31. В чому сутність налагодження контакту при переговорах?
32. Яким чином треба приймати інформацію в переговорному процесі.
33. З чого складається мистецтво виявляти увагу?
34. Що таке «не рефлексивне слухання»?
35. Які прийоми рефлексивного слухання (активного) вам відомі?
36. З чого складається уміння переконувати? Принципи аргументації.
37. Які вам відомі закономірності у способах досягнення переконливості в переговорах?
38. Яким чином треба вибирати спосіб і темп аргументації?
39. Які можливі варіанти (типи) рішень при досягненні згоди? Робота над угодою.
40. Що таке «маніпуляція» і «маніпулятивні прийоми»?
41. Характеристика маніпуляцій, заснованих на «правилах етикету» і «справедливості».
42. Види маніпуляцій, очікувана реакція на кожний вид і способи протидії таким маніпуляціям.
43. Характеристика маніпуляцій, заснованих на приниженні опонента.
44. Способи поведінки маніпулятора, очікувана реакція опонента у кожному випадку і способи протидії опонента таким маніпуляціям.
45. «Заборонені» прийоми в переговорному процесі і способи їх використання.
46. Американський стиль ведення переговорів, спрямованих на протидію

маніпуляціям.

47. Французький стиль ведення переговорів, спрямованих на протидію маніпуляціям.

48. Китайський стиль ведення переговорів спрямованих на протидію маніпуляціям.

49. Японський і німецький стилі переговорів які запобігають використанню маніпуляцій.

50. Особливості англійського стилю ведення переговорів, в яких не допускаються маніпуляції.

51. Основні елементи переговорів арабських народів, які унеможливають використання маніпуляцій.

52. Умови виходу з «глухого кута» у переговорах.

53. Що характерного в маніпуляціях, заснованих на приниженні опонента і які можуть бути наслідки для сторони, яка їх використовує?

54. В чому шкідливість «заборонених» маніпуляцій?

55. В чому загальні переваги зарубіжних стилів ведення переговорів порівняно з вітчизняними?

56. Що покладено в основу національних стилів ведення переговорів у зарубіжних країнах?

57. В чому є проблема попередження конфліктів.

58. Яка сутність поняття «превенція»?

59. Які цілі превентивних дій у сфері міждержавних і внутрішніх відносин.

60. Що є операційні технології, або передкризові стратегії проблемних ситуацій.

61. Назвіть ключові елементи операційної технології.

62. В чому сутність раннього попередження (відповіді) політичних конфліктів.

63. В чому сутність превентивної дипломатії?

64. Наскільки доречно відбувається використання збройних сил при попередженні конфліктів?

65. Що таке «структурна превенція»?

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність - 053 «Психологія»

Навчальна дисципліна – **КОНФЛІКТОЛОГІЯ**

Контрольна робота № 3.

Варіант № 0.

1. Розкрийте специфіку управління конфліктною ситуацією (1 б).
2. Які елементи сприяють формуванню сприятливого клімату в переговорах?
(1 б)
3. Охарактеризуйте види маніпуляцій, очікувана реакція на кожний вид і способи протидії таким маніпуляціям (1б).

Затверджено на засіданні кафедри психології Протокол № 1 від «27» 08 2020 р.

Питання до контрольної роботи (заочна форма).

Теоретичні питання

1. Об'єкт і предмет конфліктології: сучасні підходи до визначення.
2. Принципи і методи конфліктології.
3. Закони та категорії конфліктології.
4. Зв'язок з іншими науками.
5. Подолання конфліктогенів спілкування. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості.
6. Маніпуляції в переговорному процесі, засновані на «правилах етикету» і «справедливості».
7. Маніпуляції, спрямовані на приниження опонента
8. Використання в переговорному процесі «заборонених прийомів».
9. Національні стилі поведінки в переговорних процесах різних країн, спрямованих на протидію маніпуляціям.
10. Передумови формування конфліктологічних ідей: давні часи.
11. Передумови формування конфліктологічних ідей: середні віки.
12. Процес і способи вирішення деструктивної і конструктивної функції конфліктів.
13. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей: загальна характеристика.
14. Сімейні конфлікти: загальна характеристика.
15. Конфлікти у педагогічній взаємодії: загальна характеристика.
16. Конфлікти в організаціях та у сфері управління.
17. Політичні конфлікти в сучасних умовах: загальна характеристика.
18. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи: загальна характеристика.
19. Поняття конфлікту та природа конфлікту.
20. Рівні соціальної організації конфлікту.
21. Сутність, межі, функції конфлікту.
22. Суб'єкти соціальних конфліктів. Суб'єктивна сторона конфлікту.
23. Суспільна криза і катастрофа.
24. Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів.
25. Специфіка сприйняття конфліктної ситуації. Управління конфліктною ситуацією.
26. Альтернативи чи стратегії конфліктної поведінки.
27. Управління конфліктом.
28. Розв'язання і регулювання конфлікту.
29. Діагностика у ході розв'язання конфлікту.

30. Технології, засоби і методи врегулювання конфліктів.
  31. Технології конфліктного медіаторінгу.
  32. Правові засоби розв'язання конфліктних ситуацій.
  33. Комунікативні навички у прийнятті рішень. Силові методи в конфлікті.
  34. Технології вирішення конфліктів.
  35. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів.
  36. Карта конфлікту.
  37. Поняття переговорів та їх функції. Стратегії ведення переговорів.
  38. Динаміка переговорів. Підготовка до переговорів.
  39. Ведення переговорів.
  40. Сутність поняття «превенція» в конфліктології. Цілі превентивних дій.
- Ситуаційні задачі:

1. На конкретному прикладі із життя продемонструйте 2 стратегії конфліктної поведінки.
2. Наведіть приклад латентної стадії конфліктної ситуації з власного життєвого досвіду.
3. Опишіть реальний міжособистісний конфлікт. Визначити причини.
4. Практична ситуація. Керівник під час оцінювання підлеглих завжди орієнтується на негативну оцінку. Він висловлює активне негативне ставлення до будь-яких результатів діяльності. Які можливі наслідки використання керівником такої форми поведінки?
5. Навести приклади конфліктів цінностей та інтересів.
6. Наведіть приклад етнічного конфлікту та етнічних стереотипів, що склались у українців по відношенню до інших національностей.
7. На прикладі однієї конфліктної ситуації покажіть різницю у вирішенні конфлікту за допомогою технологій консенсусу та компромісу. В чому різниця цих стратегій?
8. Наведіть приклад технології конфліктного медіаторінгу у роботі соціального педагога у загальноосвітній школі.
9. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Внутрішній опір працівника на пропозицію керівництва працювати у вихідні дні над закінченням річного звіту.
10. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Суперництво двох працівників за вакантну посаду керівника.
11. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Судовий розгляд з приводу розподілу спадщини.
12. Практична задача. Які види конфліктів найчастіше виникають у вашому колективі і чому?

13. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Протистояння між вкладниками комерційного банку та його керівництвом з приводу невиплати коштів з рахунків.

14. Наведіть приклад із власного життя, де можна прослідкувати наявність конструктивної функції в конфлікті.

15. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Суперечки між радою директорів і рядовими акціонерами за внесення змін у статутні документи.

16. Складіть приклад карти конфлікту між працівниками одного відділу. Визначте можливу причину їх конфлікту.

17. Який алгоритм вирішенню конфлікту можна запропонувати в такій ситуації. На підприємстві склався конфлікт між інформаційним відділом та відділом відбору кадрів, причина – хто працює краще та кому надавати премію?

18. Наведіть приклад ситуації, де присутній конфлікт потреб. Охарактеризуйте її.

19. Який метод ведення переговорів можна використати у випадку створення ситуації, коли клієнт не задоволений роботою працівника соціальної служби і своїми діями провокує конфлікт.

20. Навести приклад конфлікту цінностей і норм, використовуючи власний досвід.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність - 053 «Психологія»
Навчальна дисципліна – **КОНФЛІКТОЛОГІЯ**

Контрольна робота

Варіант № 0.

1. Передумови формування конфліктологічних ідей: середні віки (3б).

2. Процес і способи вирішення деструктивної і конструктивної функції конфліктів (3 б)ю

3. Ситуаційна задача. Визначте вид конфлікту у такій ситуації: Суперництво двох працівників за вакантну посаду керівника (4б).

Затверджено на засіданні кафедри психології Протокол № 1 від «27» 08 2020 р.

5.2. Підсумковий контроль (іспит)

Перелік питань підсумкового контролю

1. Об'єкт і предмет конфліктології: сучасні підходи до визначення.
2. Принципи і методи конфліктології.
3. Закони та категорії конфліктології.
4. Зв'язок з іншими науками.
5. Психодіагностика як засіб прогнозування конфлікт
6. Особливості та зміст превентивної психології конфлікту
7. Подолання конфліктогенів спілкування.
8. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості.
9. Психологічні шляхи зниження рівня конфліктності особистості.
10. Поняття «маніпуляції», «маніпулятивні прийоми».
11. Маніпуляції в переговорному процесі, засновані на «правилах етикету» і «справедливості».
12. Маніпуляції, спрямовані на приниження опонента
13. Використання в переговорному процесі «заборонених прийомів».
14. Національні стилі поведінки в переговорних процесах і річних країн, спрямованих на протидію маніпуляціям.
15. Передумови формування конфліктологічних ідей: давні часи.
16. Розвиток конфліктології в рамках соціологічної науки.
17. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки.
18. Передумови формування конфліктологічних ідей: середні віки.
19. Поєднання біологічного та психологічного підходів новим поколінням соціологів (У.Беджгот, Д.Гумплович, Г.Ратценховер).
20. Сучасне зародження теорії конфлікту (Дж.Рекс).
21. Фундаментальні поняття теорії Е.Дюркгейма та їх зв'язок з конфліктологією.
22. Продовження досліджень Р.Мертонем, Т. Парсонсом.
23. Внесок Р.Дарендорфа в розвиток конфліктології як науки.
24. Міжособистісні конфлікти: загальна характеристика.
25. Основні відмінності в різних підходах до вивчення міжособистісних конфліктів.
26. Види та причини міжособистісних конфліктів.
27. Чинники та форми прояву міжособистісних конфліктів.
28. Процес і способи вирішення деструктивної і конструктивної функції конфліктів.
29. Фази міжособистісної конфліктної взаємодії.

30. Конфлікти, що обумовлені недоліками освітнього менеджменту та помилками в управлінській діяльності.
31. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів.
32. Конструктивна і деструктивна функція міжособистісних конфліктів.
33. Конфлікти в суспільстві, в різних сферах взаємодії людей: загальна характеристика.
34. Сімейні конфлікти: загальна характеристика.
35. Конфлікти у педагогічній взаємодії: загальна характеристика.
36. Причини конфліктів у дітей різного віку в галузі освіти.
37. Конфлікти в студентському житті молоді.
38. Конфлікти в середовищі професорсько-викладацького складу.
39. Конфлікти в організаціях та у сфері управління.
40. Політичні конфлікти в сучасних умовах: загальна характеристика.
41. Етнічні конфлікти та етнічні стереотипи: загальна характеристика.
42. Поняття конфлікту та природа конфлікту.
43. Рівні соціальної організації конфлікту.
44. Сутність, межі, функції конфлікту.
45. Суб'єкти соціальних конфліктів. Суб'єктивна сторона конфлікту.
46. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність як передумови конф-ту.
47. Суспільна криза і катастрофа.
48. Динаміка соціального конфлікту.
49. Рушійні сили конфліктів.
50. Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів.
51. Мотивація конфліктів.
52. Конфлікти потреб та інтересів.
53. Конфлікт цінностей і норм.
54. Специфіка сприйняття конфліктної ситуації. Управління конфліктною ситуацією.
55. Розвиток конфлікту.
56. Етапи конфлікту.
57. Характеристика зовнішніх дій у протистоянні.
58. Особливості погрози як способу впливу на супротивника.
59. Особливості і механізми розвитку конфлікту.
60. Форми завершення конфлікту.
61. Особливості динаміки конфлікту.
62. Учасники конфлікту.
63. Альтернативи чи стратегії конфліктної поведінки.
64. Управління конфліктом.
65. Розв'язання і регулювання конфлікту.

66. Діагностика у ході розв'язання конфлікту.
67. Технології, засоби і методи врегулювання конфліктів.
68. Технології консенсусу і компромісу.
69. Технології конфліктного медіаторінгу.
70. Правові засоби розв'язання конфліктних ситуацій.
71. Виявлення конфліктів та робота з ними.
72. Комунікативні навички у прийнятті рішень.
73. Силові методи в конфлікті.
74. Технології вирішення конфліктів.
75. Умови і фактори конструктивного вирішення конфліктів.
76. Карта конфлікту.
77. Алгоритм вирішення конфліктів.
78. Поняття переговорів та їх функції.
79. Стратегії ведення переговорів.
80. Динаміка переговорів. Підготовка до переговорів.
81. Ведення переговорів.
82. Зміст етапу «уточнення інтересів і позицій» в переговорах.
83. Етап «обговорення» в переговорах: мета, зміст, чинники успішності.
84. Етап «досягнення згоди» в переговорах: мета, зміст, чинники успішності.
85. Проблема попередження конфліктів.
86. Сутність поняття «превенція» в конфліктології. Цілі превентивних дій.
87. Раннє попередження конфліктів.
88. Превентивна дипломатія.
89. Економічні заходи та використання збройних сил в конфлікті.
90. Структурна превенція в конфліктології.

Чорноморський національний університет ім.Петра Могили

Рівень вищої освіти– перший (бакалаврський)

Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітня програма «Психологія»

Навчальна дисципліна – **КОНФЛІКТОЛОГІЯ**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №0

1. Розвиток конфліктології в рамках психологічної науки (13б.).
2. Поняття конфлікту та природа конфлікту (13б.).
3. Технології консенсусу і компромісу (14 б.)

Затверджено на засіданні кафедри психології. Протокол № 1 від «27» серпня 2020 року

Завідувач кафедри, професор б.в.з.

Лисенкова І.П.

Екзаменатор, доцент

Астремська І.В.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарських заняттях (18*3)	36
2	Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів	10
3	Написання контрольної роботи (3*3)	9
4	Ессе/Реферат/Презентація (вибір студента)	5
	Екзамен	40
	Всього	100

Заочна форма навчання:

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарських заняттях (4*5)	20
2	Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів	15
3	Ессе/Реферат/Презентація (вибір студента)	15
4	Контрольна робота	10
	Екзамен	40
	Всього	100

1. Відповіді на групових. Всього для студентів *денної форми*, навчальним планом передбачено 18 групових занять, з яких передбачає оцінення. Відповідь на занятті оцінюється максимум в 2 бали, в результаті працюючи протягом семестру, студент має змогу отримати 36 балів.

Для студентів *заочної форми* навчання максимальна кількість балів за відповіді на семінарах становить 20 (4*5 балів).

2. Розробка ділової гри, тренінгу вирішення конфліктів. Максимальна кількість балів - 10 балів. Заочна форма -15 балів.

3. Підготовка презентації, ессе, реферату (вибір студента). Максимальна кількість балів –5, заочна форма – 15 балів.

4. Написання контрольних робіт. Максимальна кількість балів – 9 (3*3); контрольна робота (підсумкова) заочної форми – 10 балів.

Опитування на семінарах включає в себе: опитування по будь-якому питанню, винесеному на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), вирішення ситуаційних завдань (*проведення консультативної справи за проблемою клієнта, розв'язання психологічної задачі в ході дискусії*) з необхідною аргументацією та посиланням на джерела літератури. Викликаються 8-10 студентів, які повинні дати відповіді на запитання. Максимальна кількість балів може бути виставлена студентам, підготовленим до відповідей на усі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Опитування на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння студентів самостійно опрацювати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 2/5 балів.

Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка 4 балів ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка 2-3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0-1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- основного фактичного матеріалу не знає.

Контрольна робота може включати в себе теоретичні питання і творчі завдання. Відповідь на теоретичне питання повинна повністю його розкривати, але разом з тим бути лаконічною.

КР має відображати отримані студентом теоретичні та практичні знання під час лекцій та семінарських занять, а також результати самостійного опрацювання літератури. Використання конспекту або додаткової літератури під час виконання КР забороняється. Порушення цього правила приведе до зниження оцінки або до повторного виконання даного завдання індивідуально під час консультацій.

При виконанні контрольної роботи студентом обов'язковими є зазначення ним свого прізвища та номера варіанта. При невиконанні цієї вимоги робота оцінюється в 0 балів, оскільки немає можливості встановити її результати. Після перевірки КР та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись з власними

роботами та завданнями для них, і при необхідності оспорити результати контрольної роботи.

Оцінка роботи здійснюється на підставі критеріїв: 1) повноти виконання завдань; 2) послідовності виконання завдань; 3) правильності відповідей; 4) акуратності виконання.

Підготувати та захистити реферат/презентацію/есе. Захист передбачає написання есе з теми, обраної студентом та презентацію його змісту. Захист здійснюється в усній формі на семінарському занятті (10 хв.). Структура доповіді: 1) тема роботи; 2) актуальність обраної проблеми; 3) основний зміст; 4) висновки. Доповідачу можуть бути задані питання з боку студентів і викладача. *Оцінюється повнота доповіді, правильність оформлення письмової роботи та повнота наданих відповідей на запитання.*

Критеріями оцінювання виступають: 1) повнота розкриття теми роботи (50%); 2) опора на першоджерела відповідно до теми роботи (30%); 3) дотримання вимог до структури роботи та технічного оформлення (20%).

Підготувати презентацію. Захист презентації передбачає презентацію повного змісту лекційного матеріалу у форматі Power Point. Захист здійснюється в усній формі на семінарському занятті (10 хв.). *Оцінюється повнота та наочність презентації.*

Критеріями оцінювання презентації виступають:

- усний захист презентації на семінарському занятті – виступ та відповіді на питання. Критерії захисту аналогічні критеріям опитування на групових заняттях (50%);
- повнота розкриття матеріалу у презентації з дотриманням вимог до структури роботи, що подані у цій програмі (50% оцінки).

Критерії оцінювання завдань для досягнення максимальної кількості балів

Оцінка роботи здійснюється викладачем відповідно до встановленої для даного виду робіт кількості балів. Оцінка робіт здійснюється, виходячи із повноти виконання завдання, правильності виконання завдання, творчого підходу при виконанні завдання (та своєчасності здачі роботи).

Нормативи оцінок:

«Відмінно»:

- за глибоке засвоєння програмного матеріалу;
- за повні відповіді на питання;
- вміння розв'язувати конкретні практичні завдання.

«Добре»:

- за повне засвоєння програмного матеріалу і вміння орієнтуватися в новому;
- змістовні відповіді на запитання;
- усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних завдань;
- охайне оформлення роботи, у відповіді можуть бути окремі неточності.

«Задовільно»:

- за часткове, неповне висвітлення змісту питань комплексного завдання;
- недостатнє вміння застосовувати теорію для розв'язання практичних задач;

- неточність при формуванні записів;
- завдання, в основному, виконане, мета досягнута, є розуміння основних положень матеріалу.

«Незадовільно»:

- за неопанування значної частини програмного матеріалу;
- за невиконане завдання;
- нерозкриття змісту питань, незнання теорії основних питань і термінів;
- невміння розв'язувати задачі.

Оцінювання за такими видами робіт:

- Відповіді на семінарських заняттях оцінюються та всі інші види контролю крім підготовки презентації або реферату оцінюються за 5-бальною системою. Презентація або реферат – за 5-бальною.

5- бальна оцінка відповідає рівням засвоєння знань, що зазначеним у таблиці:

Оцінка	15-бальна	10-бальна	5-бальна	3-бальна	2-бальна
Незадовільно	0-1	0	0-1	0	0
Задовільно	2-5	1-3	2-3	1	1
Добре	6-10	4-7	4	2	-
Відмінно	11-15	8-10	5	3	2

Якщо за поточного контролю студент отримав менше, ніж 21 бал, то він не допускається до складання екзамену і вважається таким, що не виконав усі види робіт, що передбачаються навчальним планом з дисципліни «Психологічне консультування та основи корекції».

Загальна оцінка за весь курс у 8 семестрі визначається за формулою: 60 балів за поточний контроль (визначається простим додаванням) + 40 балів за екзамен (письмовий, тестові завдання, усний захист).

За результатами сьомого семестру студент отримує підсумкову оцінку до 100 балів, що розраховується як накопичувальна оцінка та сумарний бал поточного контролю. Підсумковий контроль проводиться у вигляді атестації.

За результатами вивчення даної навчальної дисципліни в цілому за критеріями оцінки якості знань і навичок за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) та за шкалою ЧДУ ім. Петра Могили (90-100, 82-89, 67-74, 60-66, 35-59, 1-34) виставляються у залікову книжку та в інші звітні документи така кількість набраних балів:

від 90 до 100 балів – А «відмінно»;

від 82 до 89 – В «добре»;

від 75 до 81 – С «добре»;

від 67 до 74 – D «задовільно»;

від 60 до 66 – E «задовільно»;

від 35 до 59 – FX «незадовільно» (з можливістю повторного складання іспиту);

від 1 до 34 – F «незадовільно» (не зараховано, з обов'язковим повторним вивченням даного навчального курсу).

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1 Основні:

1. Босюк К.С. Особливості сучасних міжнародних конфліктів / К.С. Босюк // Наука і молодь. Зб. наук. праць. Гуманітарна серія. – 2012. - №11-12. – С. 103-106.
2. Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. / І.В. Ващенко, М.І. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 407 с.
3. Гірник А.М. Основи конфліктології / А. Гірник. – К.: Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2010. – 222 с
4. Денисенко І.Д. Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації / І.Д. Денисенко // Український соціум. – 2013. - №3 (46). С.32-43.
5. Єременко Л. В. Конфліктологія: навчальний посібник / Л. В. Єременко. – Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2018. – 219 с.
6. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія: навчально-методичний посібник / Т. Ф. Матвійчук. – Львів : Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. - 76 с.
7. Михайлова Любов Іванівна. *Управління персоналом. Навчальний посібник.* – К.: Центр учбової літератури, 2017.–248с.
8. Никифорова В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Одеса: Атлант, 2013. – 275 с.
9. Щокін Г. В. *Практична психологія менеджменту: науково-практичний посібник.* Київ: Україна, 1994.
10. Щокін Г.В. Як ефективно управляти людьми: психологія кадрового менеджменту.– Наук.- практ. посібник.– К.: МАУП, 1999.–400с.- Рос.
11. Яхно Т. П. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. / Т. П. Яхно, І. О.Коревіна. - К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

7.2 Додаткові:

1. Берлач А. І. Конфліктологія: Навчальний посібник для дистанційного навчання/ А. І. Берлач, В. В. Кондюкова; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". - К.: Університет "Україна", 2007. - 203 .
2. Бєсєдін М. О Нагаєв В. М. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант): Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 496 с.
3. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів: Навчальний посібник. – Харків-Київ: Р. И. Ф., 2006. – 320 с.
4. Етика ділового спілкування [Текст] : навч.посібник / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, В.В. Мельник. — Львів : Магнолія, 2009. — 312 с
5. Михайлова Л. /. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. – Суми: Видавництво «Довкілля», 2003. – 326 с.

6. Михайлова Л. /. Управління персоналом. Навчальний посібник. – Суми: ВАТ «СОД», видавництво «Козацький вал», 2003. – 252 с.
7. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни “Конфліктологія”/ уклад.: М. П. Требін, О. М. Сахань, Л. М. Герасіна та ін. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 61 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – К.: Либідь, 2006. – 560 с.
9. Орлянський В. С. Конфліктологія: Навч. посібник для вузів/ В. С. Орлянський; Мін-во освіти і науки України, Запорізький нац. техн. ун-т. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 159 с.
10. Русинка І. Конфліктологія. Психологія запобігання і управління конфліктами: Навчальний посібник/ Іван Русинка,; Мін-во освіти і науки України.- К.: Професіонал, 2007. - 334с.
11. Скібіцька Л. Конфліктологія: Навчальний посібник для студ. вищих навчальних закладів/ Ліана Скібіцька. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 383с.
12. Стасюк С. Особливості регулювання сучасних збройних конфліктів: проблеми та перспективи / С. Стасюк // Юридична наука. – 2012. - №1. – С. 201-210.
13. Amdam K P. Introduction. / Management Education and Competitiveness. Europe, Japan and the United States. Edited by Rolv Petter Amdam. Routledge. – London & New York. –1996.
14. Michaylowa L. Die Situation in der Landwirtschaft der Ukraine und die Rolle der Agrarmanager fur die erfolgreiche Umgestaltung der Unternehmen // Privatisierungsprozess, Rechtsformen und Betriebsstrukturen im Agrarbereich der mittel – und osteuropäischen LandenBeitrage zum Seminar am 26/27.11.1996 in Halle/Saale. – IAMO. Halle/Saale. 1997. – S. 129-141.
15. Mykhaylova L. Personnel management in large agricultural enterprises // Workshop «Large Farm Management» Large Scale Agriculture in Central and Eastern Europe. November 26-28, 2003, Halle (Saale).

7.3 Інформаційні ресурси:

1. Науковий вісник НАВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://www.naiuu.kiev.ua/tlc/pages/biblio/visnik>).
2. Юридична психологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://yurpsy.fatal.ru/>). 2. Психологічний практикум [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://www.psyworld.info/ocenka-sposobov-reagirovaniya-v-konfliktetomasa#more-570>).
3. Психологічний портал Психология от А до Я [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://psyznaiyka.net/konfliktologiya.html>).
4. Журнал «Конфліктологія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://conflictology.ru/index.php/conflict>).
5. Міжнародна асоціація конфліктологів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://www.confstud.ru/>).